

ЛАКУНИ ЯК ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ТА ТЛУМАЧЕННЯ У ВІДТВОРЕННІ КУЛЬТУРЕМ

Начасі науковці фокусують увагу на дослідженні комунікативних одиниць, що об'єктивується тенденціями сьогодення. У сучасних лінгвістичних дослідженнях значне місце посідає питання осмислення первинних і вторинних текстів, їх концептуалізації та категоризації. Студії з перекладознавства описують функціонування специфічних мовних культурем та немовних засобів спілкування. Труднощі перекладу та тлумачення вирішуються як у теоретичному, так і у практичному плані. Процес набування майбутніми перекладачами лінгвістичних та фонових знань культури англomовних країн є центральною проблемою сучасного перекладознавства, що зумовлює актуальність даної статті.

Предметом статті є труднощі перекладу, що викликані лакунарною культурною інформацією, що елімінуються в перекладі (об'єкт статті).

Становлення українського перекладу – необхідна ланка в утвердженні освіти, науки та красного письменства, без яких немислима сьогоднішня Україна [2, с. 3]. Важливо сформувати у студентів знання про наївну та наукову картини світу англomовної спільноти, тому що вони вигадливо переплітаються, формуючи цілісний погляд на світ [3, с. 35]. Для відтворення культурем англomовної спільноти важливим є розуміння наукової картини світу, наприклад, розуміння особливостей перекладу термінології або специфіки елементів наївної картини світу, до якої відносимо назви предметів побуту, жаргон та професійний сленг.

Вчені давно відзначають, що існують лакуни мови, культури та знань в наївних та наукових картинах світу [1, 2, 3, 4, 5]. У мовній картині світу відсутній цілий набір одиниць, які важко перекладаються з однієї мови на іншу (афоризми, фразеологічні одиниці, прислів'я і приказки, крилаті слова).

Яким же чином відбувається процес елімінації лакун? Спочатку підсвідомо формується понятійно-структурна парадигма навколишнього світу на рідній мові, а потім на неї накладається, з певним зміщенням, зумовленим мовними відмінностями, матриця мови перекладу [1, с. 55]. На рівні практично рівноцінного володіння мовами ці дві матриці є автономними системами нейронних зв'язків, які функціонують у незалежних паралельних режимах.

Перекладачі мають знайти вірне рішення, описати, перекласти або елімінувати лакуну шляхом її тлумачення або вилучення. Механізм переключення з однієї мови на іншу – це, фактично, здатність актуалізації різнорівневих еквівалентних мовних відповіностей між двома різними мовними системами.

Перекладач може перекладати будь-який текст, елімінуючи важкі місця. В теорії перекладу – цей метод є перекладацьким рішенням за назвою *опущення/deletion*, який може бути замінений при нагоді на *калькування/calques*, або транслітерований *zanuc/transliteration*, можливо зі зноскою з оригінальним написанням.

Так, французьке, а пізніше англійське слово *croissant*, “*a piece of bread shaped in a curve usually eaten for breakfast*”, можливо перекладати по-різному, пор.:

1. *croissant* → не перекладаємо, вилучаємо культурему (лакунарний елемент) з тексту (техніка “опущення/deletion”);

2. *croissant* → перекладаємо як “рогалик” (еквівалентна заміна); *croissant* → *крукассан* (транслітерація);

3. *croissant* → *croissant*, або солодкий хлібний виріб зі хрусткого тіста, який подається на сніданок до кави (дефінітне представлення уявлення з наївної картини світу);

4. *croissant* → *croissant*, з середньofранцузької “*crescent*” напівмісяць, походить з латини “*crescere*”, перше зафіксовано в 1875 році (див. етимологічний коментар¹ наукової картини світу) [6, р. 374].

Пріоритетні завдання перекладачів – це ефективний пошук найбільш доцільних шляхів перекладу.

¹ late 14 c., “*crescent-shaped ornament*”, from Anglo-French *cressaunt*, from Old French *creissant* “*crescent of the moon*” (12 c., Modern French *croissant*), from Latin *crescentum* “*come forth, spring up, grow, thrive, swell, increase in numbers or strength*”, from PIE root **ker-* “*to grow*” (cf. Latin *Ceres*, goddess of agriculture, *creare* “*to bring forth, create, produce*” [7]).

Стійкі колись вирази *“текст-оригінал”* та *“текст-переклад”* відходять на задній план. Так, помилковим буде використання термінів *“оригінал”* та *“переклад”* щодо англійських або українських приказок, прислів'їв, загадок та скоромовок, оскільки такі малі тексти можуть бути лише еквівалентними, частково еквівалентними або нееквівалентними відповідниками щодо перекладу на англійську або українську мову.

Сукупність елементів складаються в мозаїчну, фрагментарно заповнювану, принципово незавершену, а часом і суперечливу мовну картину світу, подекуди забарвлену національним колоритом. Важливо відмітити, що відмінність наукової картини світу від мовної полягає в тому, що, *“якщо наукова картина світу претендує на повне без розривів і пробілів відображення реальності, то мовна картина світу завжди залишається лакунарною та непослідовною”* [5, с. 101].

Лакуни фіксуються під час порівняння та реконструкції чужої мови та незнайомої культури. Як артикль в англійській мові є синтетичним атакізмом, так і чинна система закінчень і відмінків слов'янських мов є атакізмом з точки зору англійської мови. Аналітизм англійської мови, його спрощеність та його химерно вічливий лад залишаються культурною лакуною для слов'янської мовної та мовленнєвої моделі. Дзеркальним відображенням англійської синтаксичної моделі є тема-рематичний порядок висловлювань у слов'янських мовах. Лакуни виникають під час перенесення з однієї культури в іншу, з однієї мови в іншу, і є актуальними проблемами як перекладознавства, етнопсихологічною проблемою та завданням міжкультурної комунікації [4, с. 4-5].

Перешкоди, які виникають при перекладі національно-специфічних елементів однієї культури в іншу, можуть бути кваліфіковані як культурологічні лакуни. Порожні осередки в одній мові (мовні лакунарні феномени) в іншій мові виявляється специфічно (герундій або артикль).

Лакунарний елемент, що з'являється, може не перекладатися або ж зміст лакуни дешифрується шляхом розширеного тлумачення. Обрання тієї або іншої тактики формується в залежності від створених умов та є запланованим рішенням перекладача або замовника перекладу.

Лакуни були, є і будуть в мові, мовленні та мисленні. Оскільки виникають труднощі перекладу, а подекуди й неможливість дати повний відповідник культурологічній лакуні, лінгвісти-перекладачі змушені визнати лакунарність англійських текстів та відмовитись від колокації *“текст-переклад”* на користь термінів *“вторинний текст”*, *“адекватний переклад”*, *“частковий відповідник”*, *“неоригінальний текст з коментарем”*.

Труднощі перекладу, інтертекстуальність та імпліцитність лакунарності викликають жвавий інтерес в сучасних лінгвістичних колах. Саме тому проблеми лакунології варті подальших лінгвістичних розвідок.

Використана література:

1. Бурак А. Л. Простое о сложном / А. Л. Бурак // Вестник МГУ. – Сер. 19 – Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Вестник МГУ, 1999. – № 4. – С. 49-59.
2. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – 543 с.
3. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: Лингвистика – психология – когнитивная наука / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34-47.
4. Марковина И. Ю., Сорокин Ю. А. Культура и текст. Введение в лакунологию : учебное пособие / И. Ю. Марковина, Ю. А. Сорокин. – М. : ГЕОТАР-Медиа, 2010. – 144 с.
5. Нургазина А. Б. Поэтическая языковая картина мира: ее отличие и сходство с языковой и художественной картинами мира / А. Б. Нургазина // Мир языка: сборник научных статей / отв. сост. Г. Н. Кенжебалина, М. В. Пименова. – Павлодар-Кемерово-Витебск : Кереки, 2012. – Выпуск 1. – С. 106-116.
6. Longman Dictionary of the Contemporary English / [director, Della Summers], 2006. – Harlow : Pearson Education Limited. – 1949 p.
7. Croissant. Online etymology dictionary [Електронний ресурс], режим доступу : www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=croissant&searchmode=none, дата звертання: 31.01.2013.

Аннотация

В статье автор пытается выявить трудности перевода и толкования культурем. В данной работе сделана попытка обозначить направления исследования категории лакунарности, которая возникает в процессе перевода. Важными в процессе образования специалиста-переводчика являются теория и практика перевода, формирующие элементы англоязычной наивной и научной картин мира.

Anotation

In the article the author attempts to reveal the difficulties of translation of the cultural specifics. The research paper in question deals with the major category of lacunarity, which is likely to appear in translation. The education process for the would be professional interpreters involves both theory and practice of translation to have formed the ethos of the English specific cultural elements of the naive and the scientific world.